

Stosując antonomazje (wyjątek: Morze Czerwone — Talassa Erytra 10,18 i 19,5 oraz Pentapol — Pentapolis — 10,6) Autor dokonuje definitywnej denacjonalizacji ST. Kreśli dzieje zbawienia nie ograniczone czasem ani przestrzenią. Proponuje współczesnym sobie, a pośrednio i nam, udział w nich. Pomaga w podjęciu decyzji odnośnie drogi wiodącej do życia, która staje otworem przed każdym człowiekiem. Mędrzec toruje drogę uniwersalizmowi zbawczemu. Te idee podejmie z całą mocą św. Paweł — Apostoł pogan i piewca powszechności zbawienia.

Metoda zastosowana przez Mędrca uczy zarówno wierności tradycji, jak i każe szukać ciągle nowych, komunikatywnych środków ekspresji. Ukazanie wzoru postępowania sprawiedliwych w historii zbawienia jest nie tylko dane Żydom Egiptu, ale stanowi ciągle aktualną szansę stojącą przed każdym człowiekiem, niezależnie od czasu, w którym żyje. Każdy z nas ma możliwość włączyć się w realizującą się ciągle na nowo historię zbawienia.

Poznań

Ks. BOGDAN PONIŻY

Ks. Norbert Mendecki

SZEKINA W LITERATURZE ŻYDOWSKIEJ. CHRYSTUS A SZEKINA.

Świątynia Salomona uchodziła za mieszkanie niewidzialnego Boga. Według 1 Krl 8,10—13 w świątyni jerozolimskiej mieszkała chwała (*kabod*) Pańska¹. Stąd pochodzi słowo *szekina*, oznaczające „zamieszkanie” jako personifikację bożej obecności w świecie. Terminu *szekina* używano zastępczo dla pojęcia Boga, by zapobiec jego antropomorfizacji. Dla przykładu Wj 34,6; „I JHWH przeszedł obok jego (= Mojżeszowego) oblicza”. W okresie pobiblijnym zastąpiono imię JHWH — Szekina. Targum Onkelos brzmi: „I Bóg kazał Szekinie przejść przed jego obliczem”², T³ mówi: „I przeszła obok niego chwała Szekiny Pana”³. „Chwała Szekiny” boskiej strzegła bramy rajskiej

¹ Por. Szekina w Starym Testamencie: B. Jankowski, „*Ich will in eurer Mitte wohnen*”. Struktur und Genese der exilischen Schekina-Theologie, w: P. D. Hanson, U. Mauser, M. Saebe, *Jahrbuch für Biblische Theologie*, t. 2 1987, Neukirchen 1987, 165—193, szczeg. 165—191.

² A. Sperber, *The Bible in Aramaic*, t. 1, Leiden 1959, 55.

³ M. Ginsburger, *Das Fragmententhargum*, Berlin 1899, 44.

po grzechu pierwszych rodziców (T^{J1.2})⁴. Po r. 70 po Chr. Szekina oznaczała obecność bożą w tym miejscu, gdzie się Żydzi znajdowali, tzn. Szekina nie była, od tego czasu, związana ze świątynią jerozolimską. Szekina poszła nawet z Żydami na wygnanie. Megilla 29a przekazuje: „Przekazano: Rabbi Szymon ben Jochaj powiedział: Chodź i patrz, jak umiłowani są Izraelici przez Boga. Gdziekolwiek znajdują się oni na wygnaniu, Szekina jest z nimi. Byli w Egipcie na wygnaniu, Szekina była z nimi, bo napisano: „Objawiłem się domowi twojego praojca, kiedy byli w Egipcie” (1 Sm 2,27). Poszli na wygnanie do Babilonii, Szekina była z nimi, bo napisano: „Z powodu was posłałem do Babilonu” (Iz 43,14). Nawet, jeśli kiedyś zostaną odkupieni, będzie Szekina z nimi, bo napisano: „Pan, twój Bóg, odwróci twą ją niewolę” (Pwt 30,3); to nie znaczy, że cię z powrotem przywiedzie, lecz odwróci, a to poucza, że Święty — niech On będzie błogosławiony — powróci z nimi z wygnania”.

Szekina związana była pierwotnie nie tylko z pojęciem świątyni jerozolimskiej ale także z namiotem spotkania. Według Wj r p 34,1 dziwił się Mojżesz, że Bóg kazał mu budować *miszkan* (= mieszkanie, namiot spotkania). Jak może w nim Szekina znaleźć miejsce, skoro „chwała Świętego, niech będzie On błogosławiony, napełnia górne i dolne sfery”⁵. W związku z tym należy mówić o *cimcum* Szekiny = samoograniczaniu Szekiny. To ma ogromne znaczenie dla późnoantycznych synagog jako *hagios topos* — miejsce święte, będące zastępstwem świątyni jerozolimskiej. W późnych synagogach starożytności było miejsce dla bożej Szekiny. Mekilta Bachodesz 11 mówi: ⁶ „Jeśli 10 mężczyzn przyjdzie do synagogi, jest Szekina pomiędzy nimi”. W porównaniu ze świątynią jerozolimską, w synagogach nie mieszkała Szekina nieprzerwanie. Megilla 29a mówi: „Jak rozumie się (przebywanie Szekiny) w Babilonii? Abaje powiedział: w synagodze w Chucal i w synagodze Szaf Wejatib w Nehardei. Mówię jednak nie tutaj i tam (równocześnie), lecz czasowo tutaj i czasowo tam”.

Problemem było, czy Szekina opuściła zburzoną świątynię jerozolimską, czy pozostała w jej ruinach. Światło na to zagadnienie rzuca Ps 11,4: „Pan, w świątyni jest Jego Świętość, Pan, w niebie jest Jego tron”. W midraszu Tehillim stoi odpowiednik do tego miejsca:⁷ „Jak długo stała świątynia, przebywała w niej Szekina. Na skutek na-

⁴ Tamże, 6; tenże, *Targum Pseudo-Jonathan*, Berlin 1903, 7.

⁵ M. A. Mirkin, *Midrasch Rabba zum Pentateuch*, t. 6, Tel Aviv 1961, 97.

⁶ J. Z. Lauterbach, *Mekilta de Rabbi Ishmael*, t. 2, Philadelphia 1934, 287.

⁷ S. Buber *Midrasch Tehillim*, Wilno 1982, 98n; A. Wünsche, *Midrasch Tehillim oder haggadische Erklärung der Psalmen*, Trier 1892, 100—101; A. M. Goldberg, *Untersuchungen über die Vorstellung von der Schekhinah in der frühen rabbinischen Literatur — Talmud und Midrasch* — (*Studia Judaica* 5), Berlin 1969, 176—177.

szych grzechów zburzona została świątynia, a Szekinę zabrał On do nieba, bo napisano: w niebie jest Jego tron. Rabbi Eleazar ben Pedat skomentował to miejsce następująco: niezależnie od tego, czy zburzona, czy nie zburzona, Szekina nie ruszy się ze swojego miejsca, bo powiedziano: Pan, w świątyni jest Jego chwała. Chociaż Jego tron jest w niebie, Jego Szekina znajduje się w świątyni. .... Jeśli nawet teraz jest ona zburzona, nie ruszy się Bóg stąd. .... Rabbi Acha powiedział; *Szekina* nie opuści nigdy muru zachodniego (= muru płaczu)". To stwierdzenie Rabbiego Acha stało się powszechnym w całym świecie żydowskim. Mur zachodni świątyni jerozolimskiej, tzw. „mur płaczu” uchodzi do dnia dzisiejszego za największą świętość żydowska.

Obiegowym było też stwierdzenie, że na skutek grzechów Izraela Szekina czasowo ustępuje (= oddala się). Rdz Gen Rabba 19,7 mówi: „Szekina przebywała głównie w sferach niższych. Kiedy pierwszy Adam zgrzeszył, poszła ona do pierwszego nieba, kiedy Kain zgrzeszył, poszła do drugiego nieba, w generacji Enocha do trzeciego, w generacji potopu do czwartego, w generacji pomieszania języków do piątego, z powodu Sodomitów do szóstego, z powodu Egipcjan za czasów Abrahama do siódmego. Jako kontrast do powyższego, mamy siedmiu sprawiedliwych: Abraham, Izaak, Jakub, Lewi, Kehat, Amram, Mojżesz. Abraham sprowadził ją z siódmego do szóstego (nieba), Izaak do piątego, Jakub... do czwartego, Lewi... do trzeciego, Kehat... do drugiego, a Amram sprowadził ją z drugiego do pierwszego. Powstał Mojżesz i sprowadził ją z góry na dół”⁸. W paralelnym tekście Ld Num Rabba 13,2 znajduje się podsumowanie Rabbiego Jichaq: „Tak, jak złoczyńcy oddalają Szekinę od ziemi, tak sprawiedliwi pozwalają jej mieszkać na ziemi”⁹.

Pomimo oddalenia się Szekiny ze względu na grzechy Izraela, kocho ona swój naród, jak matka własne dziecko. Pozostaje nierozłączna z losami narodu, ze względu na sprawiedliwych. Sredniowieczny Zohar III, 297 b mówi następująco: „Chodź i popatrz, jaką wielką miłością darzy Święty — niech będzie On błogosławiony — Izraela. Chociaż oni winni są rozproszenia pośród narodów, nie ustąpi Szekina nigdy od nich. Nie mów, że są oni sami na wygnaniu, bo ona jest (tam) razem z nimi.... Podobnie jak król, który gniewał się na własnego syna i jako karę postanowił oddalić go od siebie i zesać do dalekiego kraju. Matka usłyszała to i powiedziała: ponieważ mój syn ma iść do dalekiego kraju, a król wyrzuca go z własnego pałacu, opuszczę go. Albo wrócimy obydwój do pałacu królewskiego, albo zamieszkamy wspólnie w dalekim kraju. Po upływie czasu, szukał król własnej żony i nie znalazł jej, bo poszła razem z własnym sy-

⁸ M. A. Mirkin, dz. cyt., t. 1, 139; A. M. Goldberg, dz. cyt., 14—15.

⁹ M. A. Mirkin, dz. cyt., t. 10, 48.

nem. Powiedział więc do siebie: ponieważ tam znajduje się moja żona, niechaj obydwójce wróćą z powrotem”.

Z powyższych cytatów wynika, że według poglądów pobiblijnego judaizmu, Izrael i Szekina zależą od siebie, tak, jak w Biblii Boże działanie w historii było zależne od posłuszeństwa wiary Jego narodu.

Pojęcie *Szekiny* zna Nowy Testament (por. Łk 17,20n; 2 Kor 6,16; Ef 3,17; Ap 21,3 i inne). Wyrażenie „i zamieszkało (= Słowo) pośród nas” (J 1,14) związane jest z teologią Szekiny Starego Testamentu (gr. *skenoo* = hebr. *szkn*).¹⁰ W Chrystusie, w którym Słowo stworcze stało się osobą, objawia się tajemnica tego, który w Starym Testamencie mieszkał na bożej górze Syjonu, albo pośród Izraelitów. Według teologii chrześcijańskiej Chrystus jest nowym Adamem. Przez niego i w nim powróciła Szekina na ziemię. „Zechciał bowiem (Bóg), aby w Nim zamieszkała cała *pleroma*” (Kol 1,19). Ef 1,23 nazywa ciałem Chrystusa tę sferę, w której On mieszka, ten, który napelnia wszystko wszelkimi sposobami. Różnica pomiędzy pojęciem Szekiny w literaturze rabinistycznej a pojęciem Szekiny w Janowej czy Pawłowej teologii polega na tym, że dla Żydów pełnia życia wspólnotowego Izraela z Szekiną osiągnięta zostanie dopiero w Jerozolimie czasów ostatecznych. Dla chrześcijan Szekina powróciła na ziemię przez Chrystusa i w Nim.¹¹

Wiedeń

Ks. NORBERT MENDECKI

Ks. Helmut Sobeczko

TEOLOGICZNY I PASTORALNY WYMIAR ŚWIĘCENIA NIEDZIELI W SOBOTNI WIECZÓR

Na wstępie należy podać kilka wyjaśnień dotyczących samego tematu. Przede wszystkim trzeba stwierdzić, iż problematyki niedzielnego świętowania w sobotni wieczór nie można ograniczać tylko do wieczornego uczestnictwa we Mszy świętej. Eucharystia jest szczytową i podstawową formą niedzielnego świętowania, ale nie jedyną. Z niej wypływają także pozostałe elementy chrześcijańskiego świętowania, które również muszą być obecne w sobotni wieczór w życiu,

¹⁰ B. Janowski, dz. cyt., 192.

¹¹ C. Thoma, *Die Sekina und der Christus*, „Judaica” 40 (1984) 237—247, szczeg. 244—246.